

Alena Jaklová

## Německá příjmení v jižních Čechách ve 20. století

### Volary v období 20.-30. let 20. století

Obec Volary byla založena pravděpodobně ve 13. století v souvislosti s celkovou kolonizací Šumavy.<sup>1</sup> Její obyvatelé byli převážně Němci, kteří přišli z Bavorska.

Zakladatelem osady byl v první polovině 14. století pověřen vyšehradskou kapitulou Andreas Wallern pocházející z pasovské oblasti. S největší pravděpodobností pak osada dostala jméno po svém zakladateli. Panovala též domněnka, že jméno má původ ve středověkém slově *waldenaere* s významem *obyvatelé lesa*. Český název Volary vznikl grafickým záznamem názvu osady odposlouchaného v mluvené komunikaci.

Volary byly důležitým střediskem ležícím na Zlaté stezce. Jednalo se o poslední zastávku soumarů směřujících do Prachatic. Ve 13. a 14. století byly dokonce nejvýznamnějším soumarským sídlištěm na hlavní prachatické větvi v Čechách a prožívaly velký rozmach.<sup>2</sup> Sloužily jako místo odpočinku a přenocování soumarů, kteří na "nákladních" koních dováželi po významné středověké dopravní cestě z Pasova do Prachatic sůl a jiné zboží. Trase stezky se přizpůsobil i „ulicovitý“ tvar náměstí. Ve vrcholné době, v 16. století, tu bylo 13 hostinských, 4 kováři a sídlila tu i řada soumarských rodin.

Když tato éra skončila, museli Volarští rozvinout další aktivity, aby se užívali. Jednalo se především o pastevectví, lnářství, dřevorubectví a zpracování dřeva. V roce 1643 zakoupil Ambrož Stögbauer, který pocházel z Volar, jednu ze sklářských hutí, jichž na Šumavě existovalo velké množství.<sup>3</sup> Vyráběl v ní křišťál, tabulové i zdobené sklo. V 16. století fungovalo

<sup>1</sup> Jméno Volary se poprvé objevuje v roce 1359, kdy je mezi prachatickými měšťany uváděn Ondřej z Volar (Andreas de Wallern). [online]. [cit. 2017-11-20]. Dostupné z: <http://www.mestovolary.cz/mesto/o-meste/historie-mesta/>

<sup>2</sup> Na bavorské straně byla nejvýznamnějším soumarským sídlištěm obec *Waldkirchen*.

<sup>3</sup> Stopy sklářské činnosti najdeme na Šumavě dodnes. Jestliže známe umístění starých zaniklých hutí, najdeme tam buďto odlesněné plochy uprostřed lesů, např. Starý a Nový Brunst, Šmauzy, Gerlova Huť, Filipova Huť, Michlova Huť, Zlatá Studna, Babylon, Paště, Jelenov, Tiefental, nedávno ještě hutě na Svarožném potoce, Šerava a mnohá další, nebo souvislé plochy zemědělské půdy včetně novějšího osídlení, např. celé okolí Klášterce, oblast Borová Lada - Nový Svět – Nové Hutě – Pokovy Hutě, dále okolí Stach, Prášílsko, Železnorudské údolí až k Javoru, oblast Nýrsko – Svatá Kateřina a další. K významným sklárnám patřily také hutě Meyerů, především huť Adolf u Vimperka a Lenora, dále sklárny na Hůrkách a Klášterský mlýn stejně jako šumavské hutě Vogelsang, Zlatá

v okolí Volar na dvanáct skláren. Jejich provoz a množství umožňovala volarská těžba dřeva, neboť na výrobu potaše, nezbytné ingredience pro výrobu skla,<sup>4</sup> je zapotřebí velké množství dřeva.

V době po husitských válkách se ve Volarech usadilo i několik českých rodin. V 16. století začali přicházet dobytkaři ze Štýrska a Tyrol, kteří zde zavedli intenzivní metody chovu po alpském vzoru. Dlouho se udrželi jako rázovitý živel, který se od ostatních obyvatel Šumavy výrazně lišil. Především zvyky, odíváním a typem domů. Tito hospodáři si ve Volarech a blízkém okolí stavěli roubené usedlosti, pro něž bylo charakteristické soustředění celého hospodářství - obytných místností, chlévů, stodoly i dvorku - do jediného celku pod společnou střechu. Volary byly po staletí typické svými roubenými nebo poloroubenými domy.

Do konce první světové války měla ve Volarech pravděpodobně již od založení obce drtivá většina jejích obyvatel německé kořeny. „*Volarští, Wallingři, nebyli tak docela Němci a zcela jistě to také nebyli Češi. [...] Tito lidé tvořili zvláštní společnost, která se v mnohém od svého okolí odlišovala a dbala na to, aby si své zvyky uchovala. Lidé z okolního kraje označovali Volaráky za 'šumavské Čiňany'; natolik se jevíli odlišní a nesrozumitelní. Se spisovnou němčinou jste se ve Volarech nedomluvili; zdejší dialekt byl až bizarní.*“<sup>5</sup>

To, že se nářečí Volarských v mnohém lišilo od řeči ostatních šumavských Němců, potvrzuje také E. Schwarz ve své práci z roku 1934. Na straně 550 píše: „*Se zvláštním nářečím se setkáváme ve Volarech. Město Volary působilo silně na okolí. [...] Za „sind“ nalézáme ve Volarech hant. Výslovnost s h jest na Šumavě od Vyššího Brodu – Krumlova po Železnou Rudu. Že jsme nyní již v okrsku jiného šumavského nářečí, ukazuje nejenom ou za středohornoněmecké ö proti jižnějšímu oi, nýbrž také Soiffn „Seife“ s oi. Toto nářečí volarské a jeho okolí jest problém pro sebe. Jsou tu určité známky míšení. Město bylo založeno asi v 14. století od přistěhovalců z krajiny na jih od Pasova [...]. Přistěhování se pak mohlo provést jen po Zlaté stezce Pasov – Kunžvart – Volary – Prachatice. Rozložilo se tedy nové nářečí, které přinesli*

---

Studna, Tischlerovy hutě a Alžbětinské sklárny. [online]. [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: [http://kloster-mann.wz.cz/texty/sklari\\_sumavy.html](http://kloster-mann.wz.cz/texty/sklari_sumavy.html)

<sup>4</sup> Potaš, uhličitán draselný, se dříve získávala tradičním způsobem, tj. louhováním popela z lesních stromů. Výluh se poté odpařoval v pánvích nebo kotlích po dobu několika dní, až na jejich dně zůstala po odpaření vody potaš nebo také černá salajka. [online]. [cit. 2017-11-24]. Dostupné z:

<http://www.silvarium.cz/zpravy-z-oboru-lesnictvi-a-drevarstvi/potas-se-vyrabela-z-bukoveho-popela-nase-va-lassko-regionalni-tydenik>

<sup>5</sup> Kozák, 2006, s. 13.

*Volarští v 14. století, přes nářečí, které tu už bylo a které se shodovalo s nářečími ostatní Šumavy a sousedních hornorakouských a bavorských krajin. “*

Volarští byli konzervativní a uzavření. Srostli se svým městem, a přestože se nebránili posílat své výrobky do vzdálených míst, nestávalo se často, aby mladí odcházeli žít jinam, nebo že by se naopak do Volar hrnulo množství přistěhovalců. Když se postupně po první světové válce přistěhovalo do Volar na 200 Čechů, vytvořili do té doby největší českou menšinu ve městě. Většina z českých obyvatel přišla za prací u státních drah, četnictva a finanční stráže.

V roce 1930 žilo ve Volarech přes 3 700 obyvatel, kteří vykonávali na čtyřicet různých profesí. V roce 1927 fungovaly ve městě německá obecná škola chlapecká a dívčí, německá měšťanská škola chlapecká a dívčí, česká státní obecná škola jednotřídní, státní odborná škola hospodářská zimní a odborná dřevařská škola. Česká menšina dokázala s německými obyvateli držet krok co do pracovitosti a za dvacet let se do volarského městského společenství velmi dobře začlenila.

#### **VOLARY – 20., 30. léta 20. století**

Počet obyvatel města Volary v roce 1930: 3 905<sup>6</sup>

Počet německých příjmení: 393

Počet obyvatel s německým příjmením: 3 430, tj. 87,84 % všech obyvatel obce Volary

#### **Nejpočetněji byla ve Volarech do konce druhé světové války zastoupena tato německá příjmení:**

*Kindermann 208, Praxl 196, Sauheidl 97, Hois 89, Sitter 89, Kössel 60, Prager 57, Meindl 54, Achatz 50, Schilhans 50, Friedl 49, Lichtnecker 49, Pinsker 49, Haselsteiner 45, Lang 43, Baier 41, Riepl 31, Fürst 30, Bauer 37, Böhm 28, Schraml 30, Schönbauer 28, Eder 26, Stögbauer 26, Hall 25, Neubauer 23, Kieweg 23, Rauscher 23, Volf 23, Biebl 22, Schreiber 22, Winkelbauer 22, Mutzenbauer 21, Müller 20, Kirschbaum 18, Walter 18, Kohlberger 17, Rotbauer 17, Salzer 17, Sixl 17, Merwald 15, Mikschl 15, Wellek 15, Geier 14, Jungwirth 14, Plach 14, Schiestl 14, Eppinger 13, Häusler 13, Tausch 13, Veith 13, Wagner 13, Graf 12, Stifter 12, Wuddy 12, Essel 11, Kempinger 11, Kölbl 11, Koller 11, Mathe 11, Pankratz 11, Ritter 11,*

---

<sup>6</sup> Okresní národ výbor v Prachaticích. Přehled o stavu a vývoji obyvatelstva, 1930, 1950, 1955, SOkA Prachatice, karton č. 7, rozpracovaný fond.

*Sauer 11, Schuster 11, Kumpf 10, Proger 10, Stiegelbauer 10, Beck 9, Hauner 9, Hopfinger 9, Jaksch 9, Seidl 9, Schöttl 9, Schreiner 9, Weber 9, Albrecht 8, Blosl 8, Gabriel 8, Kassl 8, Oklmann 8, Reif 8, Reichardt 8, Stadler 8, Wuschko 8, Bäck 7, Dumps 7, Fischer 7, Krautsieder 7, Mauritz 7, Pechmann 7, Sippl 7, Strunz 7*